

УДК 315.86

М. М. Шевченко,
к. філос. н., доцент, доцент кафедри глобалістики, євроінтеграції
та управління національною безпекою, Національна академія державного управління
при Президентові України, м. Київ

А. О. Пелих,
аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ РЕАГУВАННЯ НА ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНИМ ІНТЕРЕСАМ

M. Shevchenko,
Ph.D., associate professor, assistant professor of the Department of globalistics, European integration and national
security administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv
A. Pelykh,
postgraduate student of the Department of globalistics, European integration and national security administration,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv

METHODOLOGICAL APPROACHES TO EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE FUNCTIONING OF THE STATE MECHANISM OF RESPONSE TO THE THREATS TO THE NATIONAL INTERESTS

У статті розглянуто методологічні підходи до оцінювання ефективності функціонування державно-го механізму реагування на загрози національним інтересам, а також окреслено коло методологічних проблем побудови системи показників такого оцінювання.

Порівняльний аналіз підходів до оцінювання ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам, а саме: економічного, соціального, правового, соціально-орієнтовного, експертного, прагматичного, дозволив визначити останній як найбільш перспективний. Прагматичний підхід не вичерпується лише розрізненням ефективності результативної і економічної, а й дозволяє визначити цільову ефективність державної політики з точки зору відповідності її цілей нормативним ідеалам і ціннісним нормам, що приймається конкретним суспільством на певному етапі його розвитку. Автором запропоновано розрізняти загальну і поточну ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам.

In the article the author examines the methodological approaches to evaluation of the effectiveness of the functioning of the state mechanism of response to the threats to the national interests. Also the author defines the area of the methodological problems of the construction of scorecard of such evaluation.

Comparative analysis of the approaches to evaluation of the effectiveness of the functioning of the state mechanism of response to the threats to the national interests, namely economic, social, legal, socially oriented, expert, pragmatic, allowed defining the last one as the most promising. Pragmatic approach is not confined only to distinction of the resulting and economical effectiveness, but also allows defining purposeful effectiveness of the public policy from the point of view of correspondence of its aims to the normative ideals and value standards, which are accepted by the certain society on the certain stage of its development. The author suggests to distinguish between general and current effectiveness of the functioning of the state mechanism of response to the threats to the national interests.

Ключові слова: ефективність, ефективність системи забезпечення національної безпеки, державний механізм реагування на загрози національним інтересам, підходи до оцінки ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам, види ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам.

Key words: effectiveness, effectiveness of the system of national security provision, state mechanism of response to the threats to the national interests, approaches to evaluation of the effectiveness of the functioning of the state mechanism of response to the threats to the national interests, types of effectiveness of the functioning of the state mechanism of response to the threats to the national interests.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У Стратегії національної безпеки України зазначено про необхідність створення ефективного механізму реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці [1].

Ця обставина і визначає зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями дослідження проблем теорії та практики державного управління національною безпекою України.

Таблиця 1. Підходи до оцінки ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам

Підхід	Основний характер оцінки ефективності	База для формування оцінки
Правовий	Оцінюється відсутність правових порушень під час діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки в процесі державного реагування на загрози національним інтересам	Дані перевірок податкових, контрольно-ревізійних, прокуратури, інших контролюючих органів
Соціально-орієнтований	Оцінюється наявність або відсутність скарг, а також позитивні відгуки громадян про діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки в процесі державного реагування на загрози національним інтересам	Аналіз звернень громадян, публікацій в пресі, опитування громадської думки
Експертний	Включення різних методів оцінки, основою яких є думка компетентних працівників про суспільну корисність і ефективність діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки в процесі державного реагування на загрози національним інтересам	Відомості, необхідні для проведення експертизи
Прагматичний	На основі оцінки кількісних і якісних показників оцінюється безпосередньо результат діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки, що були залучені до виконання завдань щодо державного реагування на загрози національним інтересам	Статистичні дані та інші відомості про результати діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки

Адже недосконалість правового, інституційного та науково-методичного забезпечення національної безпеки гальмує не лише створення ефективного державного механізму реагування на загрози національним інтересам, а й успішну реалізацію стратегії реформ "Україна — 2020" [2].

На підставі аналізу актуальних досліджень і наукових публікацій можна зробити висновок про те, що питанням підвищення ефективності державного реагування на загрози національним інтересам України присвячено чимало наукових праць вітчизняних дослідників, а саме: Г.П. Ситника, О.М. Суходолі, О.В. Устименка [3], А.І. Семенченка [4], В.Ю. Богдановича [5], В.О. Косевцова, В.М. Телелима, А.А. Лобанова [6] та інших. Зокрема в [3] вказується на актуальну проблему у державному реагуванні на загрози національним інтересам України — відсутність методологічного забезпечення такого реагування. В [4] запропоновано модель оцінювання поточної ефективності державної політики захисту життєво важливих національних інтересів та обґрунтовано варіанти її підвищення. В [5] запропоновано системні показники оцінки ефективності функціонування системи забезпечення воєнної безпеки держави відповідно до визначених стратегічних завдань. В [6] запропоновано підхід до оцінювання ефективності функціонування системи забезпечення воєнної безпеки, який базується на залежності ефективності системи від властивостей, що характеризують механізм функціонування цієї системи.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Незважаючи на значну кількість робіт, в яких розглядаються актуальні питання підвищення ефективності державного реагування на загрози національним інтересам України, на сьогодні ще обмаль праць в яких би розглядалися методологічні проблеми оцінювання ефективності функціонування механізму державного реагування на загрози національним інтересам.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розгляд методологічних підходів до оцінювання ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Попередньо зауважимо, що для оцінки ефективності діяльності органів державного управління, що опікуються питаннями національної безпеки можуть бути використані два підходи — економічний та соціальний [3; 4].

У рамках економічного підходу під ефективністю (економічна ефективність) будемо розуміти кількісну оцінку відношення ефекту державного реагування на загрози національним інтересам до витрат в конкретних умовах: економія, що отримується за рахунок оптимізації і раціоналізації діяльності. Економічна ефективність характеризує збереження зусиль, засобів при функціонуванні діючих систем забезпечення безпеки в заданих умовах.

У рамках соціального підходу під ефективністю (соціальна ефективність) будемо розуміти якісну оцінку функціонування механізму державного реагування на загрози національним інтересам, що виражає відповідність мети діяльності органів державної влади, які опікуються питаннями забезпеченням безпеки у відповідних сферах суспільного життя інтересам людини, суспільства, держави.

У державному управлінні національною безпекою головним результатом діяльності органів державної влади здебільшого є соціальний ефект, під яким зазвичай розуміється створення безпечних умов для населення на території держави та за її межами, захист інтересів людини, суспільства, держави [7; 8]. У багатьох випадках соціальний ефект не піддається кількісному виміру (на відміну від економічного), і його визначають тими якісними зрушеннями, які відбуваються в державі. Він вимірюється непрямими результатами, наприклад, стабілізацією економічної та суспільно-політичної систем, покращенням соціально-психологічної обстановки тощо.

Проте необхідно зазначити, що зведення оцінки ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам до оцінки тільки економічного і соціального ефекту досить вузько інформує про реальний стан справ. Це пов'язано з тим, що ефективність функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам не може бути виміряна яким-небудь одним показником, а визначається як результат складної взаємодії різних чинників: природних, людських, соціально-економічних, екологічних, гуманітарних та ін., що чинять вплив на прийняття і реалізацію державно-управлінських рішень. При цьому складність вироблення і виміру об'єктивних показників ефективності функціонування дер-

Таблиця 2. Ефективність функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам

Види ефективності	Зміст окремих видів ефективності
Загальна ефективність:	
Загальна соціальна ефективність функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам	Безпека людини, суспільства, держави. Належний рівень і якість життя населення. Суспільно-політична стабільність
Поточна ефективність:	
Цільова ефективність державного механізму реагування на загрози національним інтересам у відповідній сфері	Міра досягнення основних цілей державного реагування на загрози національним інтересам у відповідній сфері
Результативна ефективність державного механізму реагування на загрози національним інтересам у відповідній сфері	1. Структурна відповідність складових державного механізму реагування на загрози національним інтересам визначеним функціям та завданням системи забезпечення національної безпеки у відповідній сфері. 2. Здатність складових державного механізму реагування на загрози національним інтересам до виконання завдань за призначенням. 3. Тривалість державного реагування на виявлені загрози національним інтересам у відповідних сферах. 4. Організаційно-технічний рівень системи державного реагування на загрози національним інтересам у відповідній сфері
Витратна ефективність державного механізму реагування на загрози національним інтересам у відповідній сфері	Відношення ефекту державного реагування на загрози національним інтересам до витрат в конкретних умовах

жавного механізму реагування на загрози національним інтересам визначається наступними особливостями:

- специфікою держави як складного суб'єкту управління, що має ієрархічну структуру;
- труднощами формалізованого опису політичних, соціально-економічних та гуманітарних процесів, що відбуваються в державі;
- складністю отримання достовірної початкової інформації;
- труднощами виміру окремих показників, які мають комплексний, узагальнений характер.

Усі ці труднощі об'єктивні. Так, стан узагальненого показника залежить і від стану його складових, і від їх взаємовпливу. Але у багатьох випадках є можливість визначення ефективності роботи органів державної влади і загальної ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам як деякої інтегральної суми ефективностей. Це у свою чергу дозволяє розрізнити загальну і поточну ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам. Загальна ефективність — це рівень захисту національних інтересів. Поточна ефективність визначається ефективністю роботи органів державної влади, яка полягає в розробці, прийнятті і організації виконання управлінських рішень щодо державного реагування на загрози національним інтересам у відповідних сферах.

Для оцінки ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам, тобто пов'язаною тільки з безпосередньою дією органів державної влади на процеси в суспільстві, можуть використовуватися різні підходи, що відображають ті або інші критерії ефективності (табл. 1).

Перші три підходи з наведених в таблиці 1 можна використовувати шляхом аналітичного формування на основі інтеграції в єдине ціле об'єктивних і суб'єктивних оцінок. Окремий інтерес представляє прагматичний підхід, оскільки він потенційно найбільш об'єктивний і повинен бути, на нашу думку, визначальним в оцінці ефективності державного механізму реагування на загрози національним інтересам. Проте для обґрунтованої оцінки ефективності діяльності держави як "бюджетної уста-

нови" на основі прагматичного підходу потрібні нормативи по кожному з видів послуг або єдина база для порівняння, що нині відсутні в Україні. Тому в сьогднішніх умовах можливе проведення тільки часткової оцінки ефективності на основі прагматичного підходу. Для цього можуть бути використані методи:

- метод оцінки загальної ефективності державної політики захисту національних інтересів;
- метод оцінки поточної ефективності, що включає в себе оцінку цільової, результативної і витратної ефективності функціонування державного реагування на загрози національним інтересам у відповідних сферах;
- метод оцінки співвідношення цільової, результативної і витратної ефективності.

Зазначимо, що основними видами оцінки ефективності державного механізму реагування на загрози національним інтересам можуть бути:

1. Загальна соціальна ефективність державного механізму реагування на загрози національним інтересам, що передбачає комплексну оцінку рівня захисту національних інтересів.
2. Поточна ефективність державного механізму реагування на загрози національним інтересам у різних сферах, що включає в себе:
  - а) цільову ефективність, тобто оцінку міри досягнення основних цілей державного реагування на загрози національним інтересам у відповідній сфері;
  - б) результативну ефективність, тобто оцінку структурної відповідності та здатності складових державного механізму реагування на загрози національним інтересам до виконання завдань за призначенням, а також тривалість державного реагування на виявлену загрозу;
  - в) економічну (витратну) ефективність державного механізму реагування на загрози національним інтересам у різних сферах, тобто оцінку відношення ефекту державного реагування на загрози національним інтересам до витрат у конкретних умовах: економія, що отримується за рахунок оптимізації і раціоналізації діяльності (табл. 2).

Загальна соціальна ефективність функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам виражається в динаміці відстоювання на-

ціональних інтересів. При визначенні загальної соціальної ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам використовуються різноманітні методики за оцінкою якості відстоювання національних інтересів [4 — 6; 9— 16]. Вони представляють собою експертні дослідження у сфері національної безпеки, соціологічні дослідження по вивченню суспільної думки щодо рівня забезпечення безпеки людини, суспільства, держави, а також існує низка методик, що ґрунтуються на кількісних методах і використовують статистичні дані.

Для ефективного функціонування й об'єктивного контролю в правовому просторі держави повинна бути визначена система показників оцінювання ефективності функціонування системи забезпечення національної безпеки. Така система показників буде ієрархічною й багатовимірною. На верхньому рівні будуть комплексні (системні) показники, на нижніх — окремі часткові показники, за допомогою яких будуть оцінюватися окремі елементи системи забезпечення національної безпеки або виконання ними окремих функцій.

Кожен показник визначається, як правило, на рік і повинен мати три градації [5, с. 280—281]:

— необхідний — установлюється в правовому просторі та закріплюється відповідними нормативно-правовими актами;

— запланований — визначений відповідно до встановленого рівня загрози та запланованого рівня фінансування сектору безпеки і оборони;

— реалізований — реально забезпечений наявними силами й способами при реально виділених ресурсах і фінансах (для оцінювання реалізованого показника розробляються в кожному випадку відповідні методики й інструкції).

Найбільш інтегральним показником повинен слугувати рівень національної безпеки (необхідний або життєво-необхідний, запланований і реально забезпечений за певний проміжок часу).

Заплановану ефективність системи забезпечення національної безпеки держави відповідно до встановленого обсягу фінансування тоді доцільно оцінювати по співвідношенню.

$$E_p = \frac{\text{Запланований рівень національної безпеки } K_p}{\text{Необхідний (життєво-необхідний) рівень національної безпеки } K_g} \quad (1)$$

за умови передбаченого фінансування й при припустимому матеріальному збитку, екологічних і людських втратах

Встановленням допустимої межі реальної ефективності системи забезпечення національної безпеки можна більш конкретно визначити сфери й рівні відповідальності керівних, адміністративних й забезпечуючих органів, а також посадових осіб у системі забезпечення національної безпеки.

Досить часто науковці вважають, що відношення досягнутих результатів до поставленої мети (цільова ефективність) і відношення ресурсів до цих результатів (витратна і ресурсна ефективність) вичерпують ефективність державного управління [4]. Проте прагматичний підхід не вичерпується тільки розрізненням ефективності результативної (доцільної) і економічної (витратної). Крім того, недостатньо говорити про доцільність і результативність витрат. Тут необхідно враховувати й результати аналізу обґрунтованості самих цілей діяльності, тобто ефективності державної політики з точки зору відповідності її цілей нормативним ідеалам і ціннісним нормам, що приймається суспільством на певному етапі його розвитку. Ця ефективність на-

звана цільовою. Тому комплексному поняттю ефективності (Ек) згідно з вказаним методом прагматичного підходу відповідає вираження:

$$E_k = E_p \times E_r \times E_z, \quad \text{де } E_p = P/C, E_r = C/P, E_z = P/Z \quad (2).$$

Показник Еп визначає цільову ефективність і розраховується як відношення цілей до потреб, ідеалів і норм. Показник Ер визначає результативну ефективність і розраховується як відношення досягнутого результату до переслідуваних цілей. Нарешті, показник Ез слугує для визначення витратної ефективності і розраховується як відношення витрат до досягнутих результатів.

Вказаний метод дозволяє точніше оцінювати діяльність органів державної влади у сфері реагування на загрози національним інтересам, що підвищує практичну значущість результатів цієї оцінки. Проте ряд показників не завжди можливо з необхідною точністю визначити, що в основному відноситься до якісних значень. Тому при використанні прагматичного підходу вбачається доцільним також застосування методу оцінки ефективності державного механізму реагування на загрози національним інтересам на основі оцінки ефективності управління в кожній складовій державного механізму реагування. В цьому випадку завдання зводиться до вирішення часткових завдань оцінки ефективності державного механізму реагування на загрози національним інтересам в окремих сферах державної діяльності і виведенню сукупної оцінки на основі рейтингових значень важливості окремих сфер. Рейтингові значення в кожному випадку можуть бути визначені експертно, виходячи з актуальності окремих проблем в державі і в певний період часу.

ВИСНОВКИ

1. Порівняльний аналіз підходів до оцінювання ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам, а саме економічного, соціального, правового, соціально-орієнтовного, експертного, прагматичного, дозволив визначити останній як найбільш перспективний.

2. Автором запропоновано розрізняти загальну і поточну ефективності функціонування державного механізму реагування на загрози національним інтересам. Загальна ефективність — це рівень захисту національних інтересів. Поточна ефективність визначається ефективністю роботи органів державної влади, яка полягає в розробці, прийнятті і організації виконання управлінських рішень щодо державного реагування на загрози національним інтересам у відповідних сферах.

3. Прагматичний підхід не вичерпується лише розрізненням ефективності результативної (доцільної) і економічної (витратної), а й дозволяє визначити цільову ефективність державної політики з точки зору відповідності її цілей нормативним ідеалам і ціннісним нормам, що приймається конкретним суспільством на певному етапі його розвитку. Тобто, запропонований метод оцінки комплексної ефективності дозволяє точніше оцінювати діяльність органів державної влади у сфері реагування на загрози національним інтересам, що значно підвищує практичну значущість результатів цієї оцінки.

Перспективним напрямом подальших досліджень вбачається у визначенні кількісних та якісних показників оцінки ефективності функціонування механізму державного реагування на загрози у сферах життєдіяльності суспільства.

Література:

1. Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" від

26.05.2015 № 287/2015 [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>

2. Указ Президента України "Про Стратегію сталого розвитку "Україна — 2020" від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/52015-18245>

3. Державне реагування на загрози національним інтересам України: актуальні проблеми та шляхи їх розв'язання: матеріали круглого столу (Київ, 19 лютого 2014 р.) / За ред. К.О. Ващенко, Г.П. Ситника. — К.: НАДУ, 2014. — 170 с.

4. Семенченко А.І. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України: монографія / А.І. Семенченко. — К.: Вид-во НАДУ, 2008. — 428 с.

5. Богданович В.Ю. Теоретические основы анализа проблем национальной безопасности государства в военной сфере: монографія / В.Ю. Богданович. — К.: Основа, 2006. — 296 с.

6. Косевцов В.О. До питання оцінювання ефективності функціонування системи забезпечення воєнної безпеки держави / В.О. Косевцов, В.М. Телелим, А.А. Лобанов // Наука і оборона. — 2010. — № 3. — С. 8—12.

7. Ситник Г.П. Державне управління національною безпекою України: монографія / Г.П. Ситник. — К.: Вид-во НАДУ, 2004. — 408 с.

8. Новицький Г.В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: монографія / Г.В. Новицький. — К.: Інтертехнологія, 2008. — 496 с.

9. Вплив глобальних політичних, енергоресурсних та екологічних змін на воєнну безпеку держави: монографія / [В.В. Зубарев, О.П. Кутувий, О.О. Свергунов, С.М. Химченко]. — К.: Інтертехнологія, 2009. — 256 с.

10. Україна 2020: гуманітарні виміри безпеки. — К.: УІПП, 2012. — 27 с.

11. Гуманітарна експертиза: круглий стіл (частина перша): круглий стіл // Філософська думка. — 2004. — № 6. — С. 134—156.

12. Гуманітарна експертиза: круглий стіл (частина друга): круглий стіл // Філософська думка. — 2005. — № 1. — С. 137—159.

13. Баланда А. Соціальні детермінанти національної безпеки України: монографія / Анатолій Баланда. — К.: Вид-во Національної бібліотеки ім. Вернадського, 2008. — 413 с.

14. Проблеми комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями служби за контрактом: соціальний аспект аналізу: монографія / [Т.Д. Глушкова, І.С. Печенюк, В.П. Фатенко та ін.]; за заг. ред. М.М. Шевченка. — К.: Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України, 2007. — 172 с.

15. Безпека сталого розвитку України: побудова в умовах глобальних викликів: монографія / [В.О. Анан'їн, В.В. Горлинський, О.О. Пучков та ін.]; за заг. ред. В.О. Анан'їна. — К.: ІСЗЗІ НТУУ "КПІ", 2009. — 271 с.

16. Економічна безпека України в умовах глобальних викликів: монографія / [А.А. Мазаракі, О.П. Корольчук, Т.М. Мельник та ін.]; за заг. ред. А.А. Мазаракі. — К.: КНТЕУ, 2010. — 718 с.

References:

1. The President of Ukraine (2015), Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine on May 6, 2015 "On National Security Strategy of Ukraine", available at: <http://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070> (Accessed 20 July 2015).

2. The President of Ukraine (2015), Decree of the President of Ukraine "On the Strategy for Sustainable Development "Ukraine — 2020", available at: <http://www.president.gov.ua/documents/52015-18245> (Accessed 20 July 2015).

3. Derzhavne reahuvannya na zahrozy natsional'nym interesam Ukrainy: aktual'ni problemy ta shliakhy ikh rozv'iazannia [State response to the threats to the national interests of Ukraine: urgent problems and their solutions], materialy kruhloho stolu [roundtable matter], NADU, Kyiv, Ukraine, 19.02.2014, 170 p.

4. Semenchenko, A.I. (2008), Metodolohiia stratehichnoho planuvannia u sferi derzhavnoho upravlinnia zabezpechniam natsional'noi bezpeky Ukrainy [The methodology of strategic planning in the sphere of state management of Ukrainian national security maintenance], Vyd-vo NADU, Kyiv, Ukraine.

5. Bogdanovich, V.Ju. (2006), Teoreticheskie osnovy analiza problem nacional'noj bezopasnosti gosudarstva v voennoj sfere [The theoretical framework for the analysis of problems of national security in the military sphere], Osнова, Kyiv, Ukraine.

6. Kosevtsov, V.O. Telelym, V.M. and Lobanov, A.A. (2010), "On the issue of evaluating the effectiveness of the system of military security of the state", Nauka i oborona, vol. 3, pp. 8—12.

7. Sytnyk, H.P. (2004), Derzhavne upravlinnia natsional'noi bezpeky Ukrainy [Public administration of national security of Ukraine], Vyd-vo NADU, Kyiv, Ukraine.

8. Novyts'kyj, H. V. (2008), Teoretyko-pravovi osnovy zabezpechennia natsional'noi bezpeky Ukrainy [Theoretical and legal foundations of national security of Ukraine], Intertekhnolohiia, Kyiv, Ukraine.

9. Zubariev, V.V. Kutoviy, O.P. Sverhunov, O.O. and Khymchenko, S.M. (2009), Vplyv hlobal'nykh politychnykh, enerhoresursnykh ta ekolohichnykh zmin na voiennu bezpeku derzhavy [The impact of global political, energy resources and environmental changes on the military security of the state], Intertekhnolohiia, Kyiv, Ukraine.

10. Ukraina 2020: humanitarni vymiry bezpeky [Ukraine 2020: Human Dimension of Security], (2012), UIPP, Kyiv, Ukraine.

11. Humanitarna ekspertyza: kruhlyj stil (chastyna persha) [Humanitarian expertise: round table (Part One)], (2004), Filosofs'ka dumka, vol. 6, pp. 134—156.

12. Humanitarna ekspertyza: kruhlyj stil (chastyna druha) [Humanitarian expertise: round table (Part Two)], (2005), Filosofs'ka dumka, vol. 1, pp. 137—159.

13. Balanda, A. (2008), Sotsial'ni determinanty natsional'noi bezpeky Ukrainy [Social determinants of national security of Ukraine], Vyd-vo Natsional'noi biblioteki im. Vernads'koho, Kyiv, Ukraine.

14. Hlushkova, T.D. Pecheniuk, I.S. Fatenko, V.P. and Shevchenko, M.M. (2007), Problemy komplektuvannia Zbrojnykh Syl Ukrainy vijs'kovosluzhbovtsiamy sluzhby za kontraktom: sotsial'nyj aspekt analizu [Problems of the Armed Forces of Ukraine military contract service: social impact analysis], Naukovo-doslidnyj tsentr humanitarnykh problem Zbrojnykh Syl Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

15. Anan'in, V.O. Horlyns'kyj, V.V. and Puchkov, O.O. (2009), Bezpeka staloho rozvytku Ukrainy: pobudova v umovakh hlobal'nykh vyklykiv [Safety sustainable development of Ukraine: the construction in terms of global challenges], ISZZI NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.

16. Mazaraki, A.A. Korol'chuk, O.P. and Mel'nyk, T.M. (2010), Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh hlobal'nykh vyklykiv [The economic security of Ukraine in conditions of global challenges], KNTEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2015 р.